

Н. В. Канцавая

Навук. кір. – А. М. Мельнікава, канд. філал. навук, дацэнт

ШЛЯХЕЦКІ КАСЦЮМ У ТВОРАХ СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

Сёння ў гуманітарнай сферы даволі запатрабаванай выступае праблема вывучэння гісторыі штодзённасці, што дазваляе лепш зразумець культурныя традыцыі нацыі, яе самабытнасць, месца ў сусветнай супольнасці. Мэта: разгляд побыту шляхты, спецыфікі вопраткі праз прызму твораў Л. Рублеўскай і В. Бабковай.

У апошні час у гуманітарных навуках значна ўзрасла цікавасць да вывучэння гісторыі штодзённасці, дзякуючы чаму можна бліжэй пазнаёміцца з побытам, традыцыямі нашых продкаў. Да выяўлення штодзённага побыту шляхты ў свой час актыўна звяртаўся Ул. Караткевіч. Сёння – Л. Рублеўская, В. Бабкова, Ул. Мажылоўскі, Антон Францішак Брыль і інш. Да даследаванняў гісторыі

штодзённасці звяртаюцца такія беларускія навукоўцы, як А. Мальдзіс, В. Ракіцкі, А. Смалянчук, Н. Сліж, Г. Барвенава, В. Бялявіна, Л. Дучыц, Н. Высоцкая, Ю. Піскун, Л. Ракава, А. Скеп'ян, Ю. Бохан і інш.

Л. Рублеўская ў трылогіі «Авантуры Пранціша Вырвіча» падае выгляд шляхецкага мужчынскага адзення. Варта адзначыць, што ў апісаннях мужчынскай вопраткі Л. Рублеўскай пераважае сіні і блакітны колер: «Цёмна-сіні кунтуш з залатымі шнурамі» [1, с. 98], «незнаёмец у чорным капелюшы з высокай тулляй, абвязанай блакітнай стужкай, у чорным каптане, з-пад якога бачыліся бялюткія карункавыя манжэты і каўнер-жорнаў, спускаўся па лесвіцы» [1, с. 37], «сіні жупан са срэбным літым поясам, з гузікамі з вензелем Караля Радзівіла» [2, с. 87], «на абодвух плячыстых вусатых гасцях былі жупаны з блакітнага атласу» [3, с. 38].

Даследчыца Г. Барвенава ў артыкуле «Тэкстыль Сярэднявечча на землях Беларусі» вывучала сімвалічнасць вырабу разнастайных тканін, іх фарбавання ў розныя колеры, нанясення ўзораў. Вось што яна піша пра сіні колер у адзенні шляхты: «У візантыйскай чыноўніцкай іерархіі вышэйшыя асобы мелі права на сінь. Прывілеем было насіць абутак сіняга колеру, а таксама пісаць сінім чарнілам. Сіні колер пасля пурпуру і золата стаў сімвалам іерархічнасці. Менавіта блакітнае і сіняе адзенне было побач з пурпурам і золатам» [4, с. 36].

Л. Рублеўская ў рамане «Авантуры студыёзуса Вырвіча» таксама

акцэнтэе ўвагу на іерархічнасці сіняга колеру: «Дзверы кабінета расчыніліся, як ад ветру, і да прафесара ўваліўся наскрозь п'яны шляхціц у шыкоўным, але памятым уборы радзівілаўскіх колераў, блакіт з золатам – такія насілі “выбранцы”, бліжні круг гетмана» [3, с. 16].

Галаўныя ўборы заможных слаёў насельніцтва шыліся з футра труса, вавёркі, собаля, гарнастая, куніцы і інш. Даволі распаўсюджаны былі шапкі ў форме каўпака. Каўпакі шылі з чырвонага сукна, аксаміту і часцей за ўсё падшывалі футрамлісы.

В. Бабкова ў эсэ «І цуды, і страхі...» апісвае элементы мужчынскай шляхецкай вопраткі, у тым ліку і галаўныя ўборы («чорны каўпак, лісой падшыты» [5, с. 102]). А. Мальдзіс адзначае, што «круглы год шляхта насіла футравыя або абшытыя футрам шапкі (каўпакі). Летам у іх было горача, таму хадзілі, трымаючы шапку ў руках ці “павесіўшы яе на вуха”. Святочныя каўпакі шыліся з сабаліных шкурак, упрыгожваліся бліскучымі каменнямі і плюмажам з чапліных пер'яў» [6, с. 329].

У той час у модзе было адзенне з шоўку. Л. Рублеўская наступным чынам апісвае шаўковую вопратку паненак: «Кабета ў кунтушыку з цёмна-зялёнага шоўку, уздзетым на светлую сукню» [2, с. 18], «у моднай сукні са светла-шэрага шоўку і лазуркавага аксаміту, усыпанай перлінамі і расшытай срэбрам, з белым футрам, няўважна накінутым зверху, у сінім капелюшы, упрыгожаным тым жа белым футрам» [3, с. 254].

В. Бабкова ўзгадвае адзенне з шоўку, якое насілі таксама і пані: «Новы шары ермяк са шнурамі і стракою чорнага шоўку» [5, с. 102].

У гістарычных крыніцах адносна шляхецкага адзення з шаўковай тканіны адзначана наступнае: «Шматколерыя шоўк і металічная ніць, спалучаныя ў тканіне, сведчылі аб уладары і яго зямлі, ахоўвалі ўладальніка адзення. Асабліва любімымі ў раннім Сярэднявеччы былі шаўковыя тканіны пурпurnaга, чырвонага, вішнёвага, фіялетавага, блакітнага, зялёнага і жоўтага колераў» [4, с. 36].

З твораў Л. Рублеўскай мы даведваемся, што неад'емным атрыбутам жаночага шляхецкага адзення быў гарсэт: «Цяпер яна была апранутая па палацавай модзе, глыбокі выраз гарсэту прыкрывала бялюткая, як студзеньская шэрань, карункавая венецыянская хустачка» [2, с. 108–109], «за гарсэтам чырванела шаўковая ружа. Неверагодна тонкі стан быў зацягнуты ў блакітную парчу ў ружовыя кветачкі» [3, с. 20].

Гарсэт уяўляў сабой прадмет жаночага адзення ў выглядзе шырокага пояса з ушытымі пругкімі пласцінкамі. Звычайна з адной або некалькіх бакоў зроблена шнуроўка, нярэдка з іншага боку былі

зашпількі. Дзякуючы гарсэту ствараўся жаданы сілуэт, постаці жанчын надавалася ганарлівая выправа, стройны стан. Гарсэт памяншаў талію і візуальна павялічваў плечы. Нярэдка з дапамогай гарсэта падтрымлівалася пышная сукенка, яе вага размяркоўвалася па ўсім целе.

Вядома, што ў XVIII стагоддзі шляхецкія жаночыя чаравікі шліся з мяккай скуры і ўпрыгожваліся вышыўкай або каштоўнымі каменнямі.

Вось як апісвае Л. Рублеўская абутак паненак: «З-пад вадаспаду найтонкіх – як павуцінкі і сняжынкі – карункаў ніжняй спадніцы паказвалася дзюбка зялёнага чаравічка, расшытага каменьчыкамі» [3, с. 20].

А. Мальдзіс таксама пісаў пра звычай упрыгожвання жаночага шляхецкага абутку каштоўнымі каменнямі: «Для яе шыюцца чаравікі – замшавыя і шаўковыя, вышываныя і маляваныя, упрыгожаныя спражкамі і каштоўнымі каменнямі» [6, с. 337].

Л. Рублеўская надзвычай дасціпна піша пра «цяжкасці», з якімі даводзілася сутыкацца шляхцянкам кожны дзень, толькі дзеля таго, каб прывабна выглядаць: «Ніколі не разумела, чаму мужчыны лічаць кабетаў кволенькімі ды спешчанымі. А паспрабавалі б вы, пан Вырвіч, ад сямі гадоў хадзіць са скабамі, перацягнутымі сталёвымі абручамі, не ўздыхнуць толкам, у абутку, які сціскае нагу, у пальчатках, якія зашчыльна абцягваюць пальцы, на абцасах, ад якіх ногі, здаецца, адваляцца. А ведаеце, як гэта – насіць на галаве пару месяцаў цяжэнны каркас з дроту, абматаны чужымі валасамі, стужкамі ды кветкамі, калі спаць можна, толькі падклаўшы пад галаву драўляную падставачку, а пачухацца, прабачце за некуртуазную падрабязнасць, атрымліваецца толькі прэнтам? А спадніцы, у якіх у дзверы не ўвайсці? Колькі б вы такога катавання вытрымалі?» [3, с. 141].

У XVIII стагоддзі ў моду ўвайшлі прадметы замежнай касметыкі. Шляхцянкі пачалі штодня выкарыстоўваць «бялілы, чарнілы, чарванілы і блакітнілы», каб прыдаць сабе найбольшую прыгажосць.

Л. Рублеўскай адзначае, што сярод тагачасных паненак было прынята накладаць на твар тлусты слой пудры: «Тварык Паланэі з крыху прыўзнятым носікам і шырока расстаўленымі блакітнымі вачыма быў набелены і наарумянены так, што здаваўся абліччам яшчэ адной васковай лялькі. Мушка ля правага куточка роту, вусны намаляваныя сардэчкам так хітра, што здаюцца зусім маленькімі» [3, с. 71].

Такім чынам, касцюм беларускай шляхты адпавядаў еўрапейскай модзе адпаведнага часу.

Спіс літаратуры

- 1 Рублеўская, Л. І. Авантуры Пранціша Вырвіча, шкаляра і шпега.

Раман прыгодніцкі і фантасмагарычны / Л. І. Рублеўская. – Мінск: Звязда, 2012. – 271 с.

2 Рублеўская, Л. І. Авантуры драгуна Пранціша Вырвіча. Раман прыгодніцкі і фантасмагарычны / Л. І. Рублеўская. – Мінск: Звязда, 2014. – 318 с.

3 Рублеўская, Л. І. Авантуры студыёзуса Вырвіча. Раман прыгодніцкі і фантасмагарычны / Л. І. Рублеўская. – Мінск: Звязда, 2014. – 320 с.

4 Барвенава, Г. А. Тэкстыль Сярэднявечча на землях Беларусі / Г. А. Барвенава. – Мінск: Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў, 2008. – 246 с.

5 Бабкова, В. У. ...І цуды, і страхі. Эсэ па гісторыі штодзённасці Вялікага Княства Літоўскага XVI–XVII стагоддзяў / В. У. Бабкова. – Мінск: І. П. Логвінаў, 2010. – 152 с.

6 Мальдзіс, А. В. Культура матэрыяльная / А. В. Мальдзіс // Як жылі нашы продкі ў XVIII стагоддзі. – Мінск: Лімарыус, 2002. – 384 с.

РЕПОЗИТОРИЙ ГГУ ИМЕНИ Ф. СКОРИНЫ